

Nepředmětné myšlení 3 [Událost]

Ladislav Hejdánek

This is a transcript of the following document:

[Nepředmětné myšlení 3 \[Událost\]](#)

jedná se o přepis tohoto dokumentu:

[Nepředmětné myšlení 3 \[Událost\]](#)

◆ přepis, česky, vznik: 23. 5. 1979

◆ transcript, Czech, origin: 23. 5. 1979

Nepředmětné myšlení 3 – Událost [1979]

23. 5. 1979

K zopakování: první byly úvahy – takové okoličkování terénu, úvahy o tom, co to vlastně hodláme dělat, co to je, k čemu to je, k čemu by to mohlo být dobré, nakonec, kdybychom něco takového začali pěstovat. Minule jsme si hlavně- kromě celé řady jiných věcí – pojmově rozlišili mezi předmětnými a nepředmětnými intencemi, přičemž jsme definovali nepředmětné myšlení jako nikoliv to, které pracuje jenom s nepředmětnými intencemi, poněvadž každá myšlení má své předmětné i nepředmětné intence, ale nepředmětné myšlení je to, které usiluje o uchopení, o pojmové uchopení nepředmětné skutečnosti. Zda to dělá předmětnými nebo nepředmětnými intencemi, to si necháme k pozdějšímu vyšetření. Předmětné myšlení naproti tomu je to myšlení, které se domnívá, že předmětnými intencemi uchopí vše. Považuje skutečnost apriorně za takovou, že ji lze pojmově uchopit předmětnými intencemi, a omezuje se tedy jenom na ty předmětné intence – nepředmětné tam samozřejmě jsou, ale jsou vytěsněny z povědomí, tj. nedává se na ně pozor, celá struktura myšlení se řídí jenom tou předmětnou rovinou, a důsledkem toho je, že všechno, čím se předmětné myšlení zabývá, apriorně formuje do podoby ontologického předmětu. Což není nezbytný důsledek práce s předmětnými intencemi. Předmětná intence neboli intencionální předmět nemusí být ontologický předmět, a přesto může být míněn předmětnou intencí. Čili práce s předmětnými intencemi nemusí vždycky sugerovat, že jde o ontologický předmět. – Tak, možná že to je trochu zmatek, minuli jsme si to ovšem takhle řekli, a budeme tedy pokračovat, časem si na to zvyknete.

No a tím jsme si otevřeli otázku rozdílu mezi předmětnou a nepředmětnou skutečností. Když mluvíme o předmětných a nepředmětných intencích, tak jim také něco odpovídá, a my se musíme také nějak zabývat tou ontologickou problematikou. Konec konců, řekli jsme si hned na začátku, že ta otázka nepředmětného myšlení je důležitá právě potud, že si tím chceme otevřít cestu k nepředmětné skutečnosti, která byla předmětným myšlením naprosto zatarasena. A jako první krok jsme si řekli, že uděláme něco, co udělali první řečtí filosofové. Ti se pokoušeli něco vyslovit o tzv. archai, o počátcích. To jsme si vlastně neříkali: arché znamená řecky jednak vládu, jednak počátek. V tom slově bylo tedy přítomno, že skutečnosti, světu vládnou počátky. Jak je něco na počátku, tak to pak vládne dál. Rozhodující je, jak to je na počátku, všechno dál je už dáno tím počátkem. To je obsaženo v tom pojmu arché. To není vlastně výmysl filosofický, to je už stará myšlenka mytická resp. mytologická, je to totiž už zčásti logizovaný mýtus, ale ještě než byl logizovaný, tak původní mýtus spočívá v tom, že člověk se životně orientuje na archetypích, tedy proto-typech, prvních situacích, prvních postavách, na těch průkopnících, kteří poprvé něco udělali, ať už to byli bohové nebo heroové nebo zbožštělí předkové, kteří poprvé něco udělali, a my dnes – nejenom když chceme být úspěšní, ale když chceme existovat, musíme je napodobovat. Smysluplná existence znamená v mýtu napodobování božských archetypů.

Tedy filosofie racionalizovala tento mytický, archetypický styl, tuto mytickou devizu – jenom s tím, že za to božské považovala něco přírodního. Tak Thales např. říkal (mám dojem, že to byl Thales) že všechno je plné bohů – a ukazoval na magnet, že v magnetu je bůh, který přitahuje piliny kovové. (ověřit) To pojetí božského bylo tedy poněkud racionalizováno, poněkud odbožštěno, demytologizováno, takže nakonec se došlo např. u atomistů k tomu, že všechno jsou jen atomy a prázdno, a bohové jsou také z atomů a prázdna. Čili bohové byli také produktem toho padání atomů „dolů“. Ty archai, totiž atomy, zůstávají přitom beze změny. Tak něco podobného si nyní musíme vymyslet – třeba jen ad hoc, jak nás to napadne – abychom neuchopili skutečnost, nýbrž abychom na tom natrénovali to své myšlení. Poněvadž konec konců když starořečtí před Sokratovští myslitelé začali s těmi archai, tak to také na první pohled vypadá nesmyslně, ale na tom se právě vypracovala ta metoda přísného a přesného myšlení, pojmových rozlišení apod. A tak dnes se tedy chceme věnovat té problematice ontologické.

Už jsem vám na konci minule řekl – abyste měli o čem přemýšlet – že situace vypadá takto: starořečtí myslitelé, předpokládali, že ta změna, kterou vidíme kolem sebe, je pouhé zdání, a chtěli se

myšlenkově, myslitelsky, filosoficky dobrat té skutečnosti, která je pod veškerou tou změnou, pod tou proměnlivostí. Proměnlivost je pro něčím na povrchu, ale něco je pod ní jako to, co trvá. Všechny ty pokusy o archai, ať vezmeme za sebou kterýkoliv z nich, jsou pokusem vyložit, co je v základech vší skutečnosti, z čeho všechno vzniká a do čeho zase zaniká. Základem veškeré skutečnosti je tedy něco trvalého, něco neměnného. Za základ skutečnosti se tedy považovalo něco, co se nemění a co je tedy mimo čas – byl škrtnut čas. Čas je efemérní záležitostí, něčím pouze na povrchu. To, co je podstatné, co je skutečnost nejskutečnější, to je beze změny. No ale tohleto se nám dnes zcela rozplynulo pod rukama. Dneska už nedovedeme říci o ničem, že to je neměnné. Není ani jediná věc v tomto vesmíru, jak jsme jej poznali, o které bychom mohli říci, že je neměnná. My tedy známe případy, kdy jde o změny neobyčejně pomalé, takže to trvání je na první pohled takřka stoprocentní, setrvávání – např. planety krouží kolem Slunce téměř beze změny. ve stejných elipsách. Ale když přistoupíme blíže, máme přesnější měřicí prostředky, zjistíme, že ty planety se nepohybují po dokonalých křivkách, po dokonalých elipsách, že jsou ve své cestě podrobeny různým malým nepravidelnostem, jak intervenují např. jiné planety atd. Čili jakmile se něčemu podíváme blíž na zub, tak zjistíme, že to dokonalá neměnnost není, ta že neexistuje. Co je tedy nasnadě, že budeme považovat – opačně než starořeční myslitelé – za základ vší skutečnosti nikoliv neměnnost, nýbrž změnu – nikoliv trvalost, nýbrž proměnlivost. A teď jsme si řekli, jak můžeme definovat změnu: co to je vlastně změna? Existuje už taková stará definice, už ani nevím, musel bych to vyhledat, kdo s tím přišel první, ale je to prastaré – že změna je buď tam, kde něco bylo a najednou to není, nebo kde něco nebylo a najednou to je, anebo oboje zároveň. Snad jste o tom trochu uvažovali, takže se u toho nemusím zdržovat, můžeme se k tomu vrátit diskusí. Je evidentní, že to, co jsme tady prohlásili za změnu, jak jsme definovali změnu, že má základní vady. Především když tady něco existuje a najednou to přestane existovat, tak my za tu změnu považujeme konec něčeho. Když něco tady neexistuje a začne to existovat, tak za změnu považujeme začátek. Přičemž když náhodou prostorově a časově splyne ten začátek a konec do jednoty, tak to stejně nebude tak, že ten začátek a konec budou náležet k sobě, nýbrž ten začátek je začátkem něčeho jiného, než čeho koncem je ten konec. Konec je koncem něčeho, co bylo předtím; začátek je začátkem něčeho, co bude pak. Nás však zajímá, co je mezi začátkem a koncem, které náleží k sobě. Nás nezajímá jen ten vnější efekt, že něco, co tu nebylo, tu najednou je, nebo co tu nebylo, tu najednou není. Nás zajímá, jak to vypadá, když tu něco najednou je, začne, nějaký čas to trvá, a pak to skončí. V předmětném myšlení se o něco takového dost dobře nemůžeme pokoušet, protože buď musíme předpokládat, že mezi začátkem a koncem nedochází k žádné změně a že od začátku do konce je tady něco trvale. Anebo připustíme, že i mezi tím začátkem a koncem jsou ještě nějaké změny. Pak o těch změnách se znovu táže: co to je? Něco skončilo, co tu bylo, nebo něco, co tu nebylo, začalo. A zase to mezi tím začátkem a koncem rozseká na malé kousky, a ty malé kousky uvnitř jsou zase neměnné. Ideálem předmětného myšlení je rozsekat dění, proces na tak malé kousíčky, aby se uvnitř už nic nedělo. Dokladem toho je škola elejská, která tohle domyslela do pozoruhodných důsledků, a to do takových, že to bylo základem naprosté nedůvěry ke smyslovému poznání, protože bylo evidentní, že rozumový argument je v naprostém rozporu s tím, co smyslově můžeme verifikovat, a za druhé přestože bylo mnoho lidí, kteří se postavili na stanovisko smyslového poznání a tvrdili, že to je nesmysl, přesto se jim nepodařilo to racionálně vyvrátit a podařilo se to až v době vynálezu infinitezimálního počtu (Leibnizem a Newtonem zároveň). Tedy z té školy elejské nás bude zajímat nikoliv její vůdce Parmenides, ale zejména jeho žák Zenon se svými proslulými paradoxy. (Krátká reprodukce.) Nám poslouží jenom jeden příklad, ten šíp. Tam se totiž ukazuje, že aby šíp překonal nějakou vzdálenost, musí projít celou nekonečnou řadou bodů a v každém tom bodě stojí. My se totiž můžeme tázat, zdali tam je či není. Když ten šíp letí, tak v každém určitém okamžiku někde je. A co tam dělá? Je, tj. stojí. A v jiném okamžiku taky stojí, atd. A série těch pozic šípu, který v každé z nich stojí, vypadá, jako kdyby ten šíp letěl. Ale ten let je zdání, nesmysl, je to jen série po- [něco chybí – pozn. red.] toho šípu. Je tedy jasné, že tam, když se uvažuje o změně, která má začátek a konec, a my se tážeme, co je mezi tím začátkem a koncem, mezi tím, co ten šíp byl vystřelen, a mezi tím, co dorazil k cíli, je – tak mezi tím nejsou žádné pohyby, nejsou žádné změny, tam jsou jen stabilní okamžiky a jejich střída. Předmětné myšlení není schopno se zabývat změnou, myšlenkově uchopit změnu jinak, než že ji rozparceluje na malé kousíčky, právě tak jako to udělal s hmotou, a ty malinké

kousíčky toho dění jsou trváním. A my si právě tohle nemůžeme dovolit, a je tedy otázka, jak jinak to pojmem. No a tady je důležitá jedna věc, kterou jsem jaksí „nepředmětně“ vsunul do dosavadního výkladu a kterou jsem tak trochu sugeroval, i když ne mnoho – dalo by se to také udělat tak, že bych kladl sokratovské otázky, na něž vy byste odpovídali. Sokratovská maieutika totiž je vlastně založena na nepředmětných konotacích. Sokrates se táže otroka ... a on odpovídá tak, že vlastně odhalí Thaletovu větu. Tím má být dokumentováno, že duše pochází ze světa idejí, na něž hodně zapomíná, ale může si zase rozpomínat. Všechno naše poznávání je rozpomínání.

Otázkou teď je, jak se my vypořádáme s tím problémem či s tou skutečností, že mezi počátkem a koncem se něco děje, ale to, co se děje, nemá tu podobu, že by to bylo rozsekáno na malé kousky. Co to vlastně znamená, když my řekneme, že nemůžeme dění, proces, změnu do nekonečně dělit, tak abychom v těch infinitezimálních kousíčkách našli čistou neměnnost, trvání, setrvalost. Ale že i v tom nejmenším kousku dění je vždycky ještě dění. Je to, konec dost analogické té tendenci v moderní fyzice, či spíše tomu objevu, že nemůžeme energii donekonečna dělit na stále menší kousky, ale že jsou ta nejmenší energetická kvanta, pod něž se už nedá jít, která jsou celostná, už se nedají dělit. Budeme stejným způsobem předpokládat, že existuje také minimální kousek dění, pod něž už nelze jít. A tomuto minimálnímu kousku dění budeme říkat primordiální událost (po vzoru A. N. Whiteheadově). Primus, a, um – to víte, že je první, a ordo je řád. Čili jde o událost prvního řádu, první, nejnižší roviny. A teď se budeme tázat, co můžeme o té primordiální události říci. Tážeme se na to, co je uvnitř. Najednou se nám ukazuje jako nezbytné rozlišit vnějšek a vnitřek události. Zvenčí má událost začátek, konec a to, co je mezi tím, tj. průběh. Ale jak vypadá událost zevnitř? Jak vypadá to nejmenší dění, pod něž už nemůžeme jít? Mimochodem s tím nejmenším kouskem dění souvisí to, že je kvantován čas – čas je zrnitý, jsou nejmenší kousky času, pod něž také nelze jít. To z toho vyplývá – alespoň zatím, jak se na to díváme. Nemůžeme vyloučit, že si to později zase vyvrátíme. A přesto to zrnko času, to nejmenší zrnko času je uvnitř stále ještě časem a nikoliv neměnností, tj. není bodovým okamžikem. Není kouskem věčnosti, je kouskem času. Není to trvání, je to dění.

Tak to první, co z toho můžeme uzavřít, že nám nepostačuje ten předpoklad, ta myšlenka, že existují nějaké vnitřně homogenní atomy (v tom řeckém smyslu, tedy ne jak dnes tomu říkáme, víme přece, že atomy, jak je chápeme dnes a kterých je bez transuranů 92, jsou uvnitř ještě velice složité a že těch subatomárních částic je velická spousta, snad víc než samotných atomů, já ani přesně nevím). A ta vada toho starého pojetí, toho předmětného myšlení, tkví zejména v tom, že i když už počítá s těmi atomy, tak že rozdíl mezi atomy – třeba podle Leukippa nebo Demokrita – spočívá v tom, že mají různý tvar. Ale uvnitř jsou homogenní a v tom si jsou všechny rovny – jako kdyby byly z jedné látky. Ale tohle nemůžeme tady předpokládat; jestliže ten nejmenší kousek dění je stále ještě dění, tak se tam něco děje a tudíž tam žádná homogenita nemůže být. Tak první, co můžeme vyloučit, je ta homogeneita. Alternativou homogenosti je strukturovanost, a to také časová, jakož i prostorová strukturovanost.

Ta trvající a zároveň se proměňující událost má ještě druhý aspekt, druhý rys či charakter, totiž není to jakási procesuální, dlouhá, trvající proměnlivost, nýbrž je to jakýsi nejmenší úsek, který je celkem. Primordiální událost je cosi integrovaného. My bychom ji nikdy nedostali dohromady, kdybychom předpokládali, že to je jenom proměnlivost. Co dělá v té proměnlivosti začátek začátkem a konce koncem? Aby začátek a konec události byl začátkem a koncem této události, právě, musí být nějak do té události nebo tou událostí integrován. Událost je integrovanou událostí, je celkem, který drží pohromadě nějakou silou, aby začátek i konec, i průběh mezi začátkem a koncem tvořily dohromady právě tuto událost. My tedy musíme za druhé předpokládat, že každá událost je vnitřně integrována: má nějaké své centrum alespoň předběžně a obrazně řečeno.

Tedy: událost je celek, vnitřně nehomogenní, nýbrž složitý, komplikovaný, strukturovaný prostorově i časově – a má ještě třetí vlastnost, která nevyplývá z toho, co jsme zatím řekli, ale musíme ji předpokládat, chceme-li učinit krok kupředu. Tato událost je schopna reagovat na události jiné. Až dosud – to, co jsme řekli, ty dvě vlastnosti události, by se shodovaly s pojetím Leibnizovým, totiž s pojetím jeho monád. Podle Leibnize je svět tvořen monádami – jakoby atomy – , jenže každá ta

monáda je zvláštní bytostí, která je schopna v jistých mezích nahlédnout celek světa díky tomu, že uvnitř té události je už k tomu všechno připraveno. Jenomže ne každá událost je \vnitřně stejně jasná, vyřešená, monády jsou zejména na počátku velice temné, zmatené, chaotické a teprve ve svém vývoji se vyjasňují. Mimochodem: první význam slova vývoje je právě tento. Něco, co je dáno od počátku, v zavinuté podobě, se rozvíjí. To je původní pojetí vývoje, evoluce. A ne každá ta událost dojde ve vyřešování stejně daleko, takže některé zůstávají ještě ve stavu zmatenosti, ale jiné události dojdou velmi daleko, vyřeší se jim téměř všechno, a to, co se jim vyřeší, jim dává nahlédnout, jak to vlastně ve světě-

[Další přepis se nedochoval – pozn. red.]